

PTO NOLĪGUMS PAR LAUKSAIMNIECĪBU

Valstu atbalsta sistēmas lauksaimniecības nozarē regulē Nolīgums par lauksaimniecību, kurš stājās spēkā 1995. gadā un tika apspriests Urugvajas kārtas sarunās (1986.–1994. gads). Šā nolīguma ilgtermiņa mērķis ir izveidot taisnīgu un uz tirgu orientētu lauksaimniecības produktu tirdzniecības sistēmu un sākt reformu procesu, apspriežot saistības atbalsta un aizsardzības jomā un paredzot stingrākus un darbības ziņā efektīvākus noteikumus un disciplīnu. Tādēļ lauksaimniecības nozare ir īpaša, jo tai ir pašai savs nolīgums, kura noteikumi ir prioritāri.

JURIDISKAIS PAMATS

Saistībā ar 1947. gadā Ženēvā parakstīto Vispārējo vienošanos par tarifiem un tirdzniecību (*GATT*) un 1994. gadā Marrakešā parakstīto vienošanos (OV L 336, 23.12.1994.) par Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) izveidi Eiropas Savienība un tās dalībvalstis rīkojas saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 207. pantu (kopējā tirdzniecības politika), 217. un 218. pantu (starptautiskie nolīgumi) (sk. [5.2.2.](#)).

KLP ĀRĒJĀ VIRZIENA PAMATNOSACĪJUMI

Kopš 1995. gada visa kopējā lauksaimniecības politika (KLP) ir pakļauta PTO kārtībai, arī Strīdu izšķiršanas padomei ar saistošu procedūru strīdu izšķiršanai, kas nodrošina, ka parakstītājvalstis ievēro jaunus daudzpusējos noteikumus.

Turklāt KLP ietelmē lauksaimniecības koncesijas, kas ir piešķirtas plašam valstu klāstam saskaņā ar vairākiem daudzpusējiem un divpusējiem nolīgumiem, un saskaņā ar vispārējo preferenču sistēmu (VPS) piešķirtie vienpusējie izņēmumi. Šie preferenču nolīgumi izskaidro jaunattīstības valstu izcelsmes produktu importa augsto līmeni Eiropas Savienībā (sk. [3.2.10.](#), VI tabula).

PTO NOLĪGUMS PAR LAUKSAIMNIECĪBU

1947. gada *GATT* sākotnēji attiecās arī uz lauksaimniecību, taču nepilnīgi, un parakstītājvalstis (jeb "līgumslēdzējas puses") izslēdza šo nozari no vispārējās vienošanās principu piemērošanas jomas. Laikposmā no 1947. gada līdz 1994. gadam PTO dalībvalstīm bija atļauts izmantot eksporta subsīdijas primārajiem lauksaimniecības produktiem un noteikt importa ierobežojumus, ievērojot konkrētus nosacījumus, un tā rezultātā galvenās lauksaimniecības preces saskārās ar tirdzniecības šķēršļiem citu preču sektoriem neparastā apmērā. Ceļš uz taisnīgu un uz tirgu orientētu lauksaimniecības produktu tirdzniecības sistēmu līdz ar to bija grūts

un garš, un sarunas visbeidzot tika noslēgtas Urugvajas sarunu kārtā. PTO nolīgumos un saprašanās memorandos par preču tirdzniecību, kas noslēgti 1994. gadā un stājās spēkā 1995. gada 1. janvārī, lauksaimniecībai ir īpašs statuss, jo uz šo nozari attiecas īpašs nolīgums, proti, Nolīgums par lauksaimniecību, kura noteikumiem ir prioritāte. Turklāt vairāki nosacījumi, kas ietverti Līgumā par sanitāro un fitosanitāro pasākumu (SFS) piemērošanu, attiecas arī uz lauksaimniecisko ražošanu un tirdzniecību. Tas pats sakāms par Līgumu par intelektuālā īpašuma tiesību komercaspektiem (*TRIPS*) attiecībā uz ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu aizsardzību. Visbeidzot, Nolīguma par lauksaimniecību noteikumi ir papildināti ar Nolīgumu par tehniskajiem šķēršļiem tirdzniecībai (*TBT*), kā arī ar tehniskās palīdzības mehānismiem.

Šie nolīgumi pieļauj zināmu elastību to piemērošanā attiecībā uz jaunattīstības valstīm, kuras ir PTO dalībvalstis (īpaša diferencēta pieeja), un vismazāk attīstītajām valstīm un jaunattīstības valstīm, kuras ir pārtikas produktu neto importētājas (īpaši noteikumi).

Pamatojoties uz Nolīgumu par lauksaimniecību, PTO dalībvalstis ir apņēmušās īstenot spēkā esošās lauksaimniecības politikas reformu, kas nosaka konkrētas saistības turpmāk minētajās trijās galvenajās jomās.

A. Piekļuve tirgum

Nolīgums par lauksaimniecību tiecas uzlabot piekļuvi tirgum, uzliekot par pienākumu:

- pārveidot visus uz robežas piemērotos aizsardzības pasākumus par muitas nodokļiem (tarifa ekvivalenti), lai vēlāk tos pakāpeniski samazinātu (attīstītajām valstīm – par 36 % sešos gados no 1995. līdz 2000. gadam, salīdzinot ar atsaucē laika posmu no 1986. gada līdz 1988. gadam, savukārt jaunattīstības valstīm – par 24 %);
- attiecībā uz specifiskiem produktiem, kas nav pakļauti tarififikācijai, tika noteiktas “minimālās piekļuves saistības” trešām valstīm, ieviešot tarifa kvotas, kas 2000. gada beigās katrā produktu grupā atbilda 5 % no patēriņa atsaucē laika posmā (1986.–1988. gads);
- saglabāt importa tarifa koncesijas vismaz tādā pašā apmērā kā 1986.–1988. gadā (tūlītējā piekļuve); ieviest īpašu drošības klauzulu, ko piemēro, ja importa apjoms pārsniedz noteiktu robežvērtību vai arī ja importa cenas krītas zem noteikta līmeņa.

B. Iekšējais atbalsts

Nolīgums par lauksaimniecību paredz diferencētu atbalsta apjomu samazināšanu atkarībā no atbalsta veida. Atbalsts ir klasificēts dažādās grupās, ņemot vērā traucējumus, ko tas varētu izraisīt lauksaimniecības tirgū.

- Oranžā grupa, saukta arī par kopējo atbalsta rādītāju (KAR), apvieno cenu atbalstu un ar ražošanu saistītos maksājumus, kas nav atbrīvoti no samazināšanas pienākuma. Tā sešu gadu laikā bija jāsamazina par 20 % salīdzinājumā ar atsaucē laika posmu (1986.–1988. gads). Turklāt visas PTO dalībvalstis var piemērot *de minimis* klauzulu, kas ļauj no pašreizējā KAR izslēgt visu atbalstu, kurš ir mazāks nekā 5 % no attiecīgā produkta vērtības (īpašais atbalsts) vai no lauksaimniecības produkcijas kopējā apjoma (atbalsts, kas nav īpašais atbalsts). Jaunattīstības valstīm noteiktā robežvērtība ir 10 %.

- Zilā grupa ietver atbalstu, kas ir saistīts ar piedāvājuma kontroles programmām, kuras atbrīvotas no samazināšanas saistībām: piemēram, tiešais atbalsts, kas balstās uz noteiktu platību un noteiktu ieguves apjomu, vai atbalsts, ko piešķir par mājlopu skaitu (kompensējošais atbalsts, ko 1992. gadā apstiprināja KLP) (sk. 3.2.3.). Tomēr attiecībā uz katru produktu KAR atbalsta un zilajā grupā klasificētā atbalsta summa (summārais KAR) nedrīkst pārsniegt kopējo 1992. tirdzniecības gadā piešķirto atbalstu.
- Zaļā grupa ietver divus atbalsta veidus. Pirmais attiecas uz sabiedrisko pakalpojumu programmām (piemēram, pētniecība, apmācība, tirgvedība, veicināšana, infrastruktūra, atbalsts vietējai pārtikai vai valsts rezerves nodrošinājumam ar pārtiku). Otrais ir saistīts ar ražotājiem paredzētiem tiešajiem maksājumiem, kas ir pilnībā atsaistīti no ražošanas. Tās lielākoties ir ienākumu un drošības garantiju programmas (dabas katastrofas, valsts finansiālais atbalsts ražas apdrošināšanā utt.), struktūru pielāgošanas programmas un vides aizsardzības programmas. Jebkurš zaļās grupas atbalsta veids, kas atzīts par saderīgu ar PTO satvaru, ir pilnībā atbrīvots no samazināšanas pienākuma.

C. Eksporta subsīdijas

Sešu gadu laikā eksporta subsīdiju apjoms bija jāsamazina par 21 % un to budžets – par 36 % salīdzinājumā ar pārskata laikposmu (1986.–1990. gads), izņemot attiecībā uz liellopu gaļu (1986.–1992. gads). Eiropas Savienībā šī lineārā samazināšana tika veikta 20 produktu grupās. Pārstrādātajiem produktiem piemēroja tikai budžeta samazināšanu.

NOLĪGUMA PAR LAUKSAIMNIECĪBU IETEKME UZ KLP

Viens no KLP 1992. gada reformas uzdevumiem bija atvieglot Nolīguma par lauksaimniecību parakstīšanu Urugvajai sarunu kārtā. Eiropas Savienība ir pamatā ievērojusi Marrākešā parakstītās saistības.

A. Piekļuve tirgum

Eiropas Savienības saistības attiecībā uz konsolidētajiem muitas nodokļiem skar 1764 tarifa pozīcijas. Vidējais konsolidētais muitas nodoklis lauksaimniecības pārtikas produktiem, kas īstenošanas perioda sākumā bija 26 %, perioda beigās sasniedza vairs tikai 17 %. Turklāt Eiropas Savienība 775 tarifa pozīcijām no kopskaitā 1764 piemēro nulles vai minimuma nodokļa likmi. Tikai 8 % tarifa pozīciju muitas nodoklis pārsniedz 50 %. Šie maksimālie tarifi tiek piemēroti piena produktiem, liellopu gaļai, graudaugiem un graudaugu produktiem, kā arī cukuram un saldinātājiem. Eiropas Savienība kopumā ir ieviesusi 87 tarifu kvotas, no kurām 37 kvotas ir saistītas ar minimālo piekļuvi, bet 44 – ar tūlītēju piekļuvi. 2014. gadā aptuveni 71 % (72 miljardu EUR vērtībā) no kopējā lauksaimniecības produktu importa Eiropas Savienībā bija ar nulles nodokļa likmi.

B. Subsidētais eksports

Lielāko daļu no subsidētā eksporta, par ko tiek ziņots PTO, veica Eiropas Savienība, līdz tas tika atcelts saskaņā ar KLP 2013. gada reformu. 2017. gadā šāds eksports vairs netika veikts. Tomēr jāņem vērā, ka vairākas mūsu galveno konkurentu darbības (piemēram, saistībā ar pārtikas palīdzību, eksporta kredītiem un valsts tirdzniecības

uzņēmumiem) nav pakļautas PTO noteikumiem. Tagad Eiropas Savienība eksporta kompensācijas izmanto tikai izņēmuma gadījumos, lai pārvarētu smagas tirgus krīzes. Eksporta kompensācijām paredzētā Savienības lauksaimniecības budžeta daļa ir samazinājusies no 29,5 % 1993. gadā (10,1 miljards EUR), kad ES veidoja 12 dalībvalstis, līdz 0 % 2017. gadā, ES veidojot 28 dalībvalstīm (sk. 3.2.2.). Dažiem Eiropas Savienības produktiem ir piemēroti ievērojami samazinājumi: īpaši sviestam, rapsim, sieram, augļiem un dārzeņiem, olām, vīnam un gaļai kopumā. Pēdējais paziņojums PTO attiecas uz 2016. un 2017. gadu (G/AG/N/EU/55, 2019. gada 28. marts).

C. Iekšējais atbalsts

KLP 2003. gada reforma, ar ko tika atsaistīta lielākā daļa pastāvošā tiešā atbalsta, un nozares vēlākās reformas ļāva lielāko daļu oranžās un zilās grupas atbalsta pasākumu iekļaut zaļajā grupā (61,6 miljardi EUR 2016.–2017. gadā, sk. pievienoto tabulu). Neraugoties uz secīgajām paplašināšanās kārtām, oranžā grupa (KAR jeb kopējais atbalsta rādītājs) ir ievērojami samazinājusies – no 81 miljarda EUR nolīguma perioda sākumā līdz 6,9 miljardiem EUR 2016.–2017. gadā. Tādējādi Eiropas Savienība kopumā ievēro saistības, ko tā uzņēmas Marrākešā attiecībā uz KAR (72,38 miljardi EUR gadā). Turklāt zilā grupa tajā pašā paziņošanas periodā sasniedza 4,6 miljardus EUR.

ES IEKŠĒJAIS ATBALSTS, PAR KO PAZIŅOTS PTO (miljonos EUR)	ZAĻĀ GRUPA (summa un %)	ZILĀ GRUPA (summa un %)	ORANŽĀ GRUPA (summa un %)	KOPĒJAIS PAZIŅOTAIS ATBALSTS
2011./2012. gads (G/AG/N/EU/20)	70 976,8 87,8 %	2 981,1 3,7 %	6 858,9 8,5 %	80 816,8 100 %
2012./2013. gads (G/AG/N/EU/26)	71 140,0 89,1 %	2 754,2 3,5 %	5 899,1 7,4 %	79 793,3 100 %
2013./2014. gads (G/AG/N/EU/34)	68 697,8 88,8 %	2 663,6 3,4 %	5 971,7 7,8 %	77 333,1 100 %
2014./2015. gads (G/AG/N/EU/43)	65 256,8 87,3 %	2 878,8 3,8 %	6 642,3 8,9 %	74 777,9 100 %
2015./2016. gads (G/AG/N/EU/46)	60 828,5 84,2 %	4 331,1 6,0 %	7 101,8 9,8 %	72 261,4 100 %
2016./2017. gads (G/AG/N/EU/55)	61 696,1 84,2 %	4 641,2 6,3 %	6 944,5 9,5 %	73 281,8 100 %

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Eiropas Parlaments vienmēr ir ļoti uzmanīgi sekojis līdzi visām daudzpusējām sarunām un jo īpaši sarunām par lauksaimniecību. Šo interesi apliecina vairākas rezolūcijas (piemēram, 1999. gada 18. decembra rezolūcija par trešo PTO ministru konferenci Sietlā, 2001. gada 13. decembra rezolūcija par PTO sanākumi Dohā, 2003. gada 12. februāra rezolūcija par PTO sarunām lauksaimniecības preču tirdzniecības jomā, 2003. gada 25. septembra rezolūcija par piekto PTO ministru konferenci Kankunā, 2005. gada 1. decembra rezolūcija par gatavošanos sestajai PTO ministru konferencijai Honkongā, 2006. gada 4. aprīlī, 2008. gada 9. oktobra, 2009. gada 16. decembra, 2011. gada 14. septembra, 2013. gada 21. novembra un 2015. gada 26. novembra rezolūcija par Dohas sarunu kārtas izvērtējumu un 2017. gada 15. novembra rezolūcija par daudzpusējām sarunām saistībā ar PTO 11. Ministru konferenci Buenosairesā). Parlaments vienmēr ir aicinājis Komisiju aizsargāt Eiropas ražotāju un patērētāju intereses, kā arī to valstu lauksaimnieku intereses, ar kurām Eiropas Savienībai vēsturiski ir veidojušās īpaši ciešas attiecības (ĀKK valstis). 1999. gadā t. s. tūkstošgades kārtas sākumā Parlaments izteica atbalstu Eiropas Savienības sarunvedēju nostājai, atbalstot Eiropas lauksaimniecības modeli, kas balstās uz lauksaimnieciskās darbības daudzfunkcionalitāti. Šis atbalsts ir apstiprināts ar vairākām rezolūcijām, kurās arī uzsvērts, cik svarīgi ir skaidri atzīt nekomerciālus apsvērumus un ņemt vērā sabiedrības prasības attiecībā uz pārtikas nekaitīgumu, vides aizsardzību, pārtikas kvalitāti un dzīvnieku labturību.

Tas, ka ASV kopš Donalda Trampa ievēlēšanas 2017. gadā dod priekšroku divpusējām attiecībām, ir kaitējis daudzpusējai tirdzniecības sistēmai, par ko liecina, piemēram, ar Ķīnu sāktais tarifu karš vai arī PTO Apelācijas institūcijas darbības apturēšana 2019. gadā. Šajā situācijā Eiropas Savienība un Eiropas Parlaments centīsies saglabāt daudzpusējās sistēmas līdz šim panākto PTO satvarā, jo īpaši lauksaimniecības produktu tirdzniecības jomā (2019. gada decembrī Savienība jau ierosināja PTO dalībvalstīm pagaidu pārsūdzības procedūru, ar ko tiktu aizstāta apelācijas institūcija).

François Nègre
02/2020

